

Szakmai beszámoló (zárójelentés)
„A gazdálkodás változása a 20. században a Délalföldön” (OTKA TO 46068)
kutatási pályázatról

A pályázat időtartama: 2004–2008. (4 év)

Kutatóhely/intézmény: Móra Ferenc Múzeum, Szeged

Vezető kutató: Dr. Juhász Antal

További résztvevő kutatók: Dr. Fodor Ferenc

Dr. Klamár Zoltán

Mód László

Dr. Simon András

A négy éven át folyó OTKA kutatási projekt keretében a Juhász Antal vezette kutatócsoport tagjai (Fodor Ferenc, Klamár Zoltán, Mód László, Simon András) – a pályázatban megfogalmazott céloknak megfelelően – A Dél-Alföldön, illetve a dél-alföldi kirajzások, valamint a dél-alföldi régióval szoros gazdasági-társadalmi kapcsolatban álló településeken (mezővárosokban, tanyákon és falvakban) végeztek néprajzi kutatásokat a gazdálkodás 20. századi változásának témájában.

A projekt elsősorban alapkutatás jellegét és célját figyelembe véve arra törekedtünk, hogy a Dél-Alföld és Délvidék területén végzett korábbi, részben mások által publikált, részben pedig saját kutatásaink eredményeire, terepismeretünkre és tereptapasztalatainkra alapozva, újabb kutatópontok tudatos kijelölésével, újabb települések, régiók agrárnéprajzi változásvizsgálatával keressünk választ a gazdálkodás és a természeti környezet, a gazdálkodás és a települési, társadalmi viszonyok összefüggésrendszerére vonatkozóan. Mivel a vizsgálódás földrajzilag a Bácska és a Bánság határon túli (nagy részt szerbiai, kisebb részben romániai), helyenként multietnikus részeire is kiterjedt, a téma szükségszerűen kínálta az interetnikus viszonyok és az identitás bizonyos, a gazdálkodás szempontjából releváns kérdéseinek vizsgálatát is.

A résztvevő megfigyelés (a terepmunkát a vizsgált gazdálkodási munkafolyamatokhoz időzítettük) és az interjúkészítés mellett gazdag fotóanyag tanúskodik a kutatás eredményeiről. A részben hagyományos, de zömmel digitális fényképek a kutatást befogadó

intézmény, a Móra Ferenc Múzeum néprajzi fotótárában kaptak helyet, bemutatásukra a konferencia-előadásaink alkalmával volt lehetőségünk, illetve kisebb részük a megjelent publikációinkban került nyilvánosságra. A recens terepmunkával párhuzamosan levéltári (Csongrád Megyei Levéltár, Zentai Történeti Levéltár), adattári, sajtóbeli anyagok feltárása jelentette a téma szélesebb forrásbázisra helyezését.

A kutatások a következő településeket, régiókat és témaköröket érintették:

- Kutatások a Dél-Alföldön: Szeged, Kiskunmajsa, Kiskunhalas környéki falvakban és tanyákon, szántóföldi gazdálkodás, intenzív kultúrák, fóliás gazdálkodás, szőlő- és gyümölcskultúra, állattartás. Egy már folyamatban lévő kutatásba épült be a pályázat keretében végzett munka, az eredmények a Kiskunhalas monográfia 3. kötetében megjelent tanulmányokban kaptak helyet, illetve Fodor Ferenc doktori disszertációjának anyagát is gazdagították (ld. közlemények listája).
- A szerémségi magyar szórványok (Maradék, Satrinca, Dobradó, Ürög), korábban megkezdett kutatásra alapozva, a szőlő- és borkultúra, az állattartás és az intenzív kertkultúra témakörében teljesítettük ki a vizsgálatokat. A kutatási eredményeket az „Etnikai kontaktzónák a Kárpát-medencében a 20. század második felében” c. nemzetközi konferencián (Aszód, 2004.) külön szekcióban, illetve a VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006.) Magyar néprajzi kutatások a Szerémségben c. szimpóziumán mutattuk be.
- Ártéri gazdálkodás az Alsó-Tisza mentén: Szentés–Magyarkanizsa–Tiszaszentmiklós–Zenta, recens terepmunka és levéltári kutatás.
- A Klamár Zoltán által Magyarkanizsa, Martonos, Adorján települések határában végzett település- és agrárnéprajzi kutatások egyben doktori disszertációjának lezáró anyaggyűjtéséhez is hozzájárultak.
- A gazdálkodás változása a szerbiai Bánság magyar szórványaiban: Jázova, Deliblát (Fejértelep–Susara) Versec, Temeskutas, Udvarszállás, Fehértemplom, Székelykeve
- Tájékozódó jellegű terepmunka Arad–Hegyalján (Ménés, Gyorok, Ópálos) a szőlő- és borkultúra témakörében.
- Horgos, Királyhalom, Martonos, szőlő- és gyümölcskultúra, paprikatermesztés.

A kutatás földrajzilag meglehetősen széles keretek között mozgott, nagy területet érintett és ölelt fel. A rendelkezésünkre álló 4 év alatt csak néhány témakörben sikerült igazán elmélyült kutatást végeznünk (pl. szőlő- és borkultúra, paprikatermesztés). A projekt eredményét – a pályázat benyújtásakor megfogalmazott célokkal összhangban – abban látjuk,

hogy egy átfogó, összehasonlító igényű képet igyekeztünk megrajzolni a Dél-Alföld és Délvidék agráriumban bekövetkezett változási folyamatokról egy olyan korszakban, (20. század), amikor több természeti, politikai és társadalmi változás jelölt ki időbeli határokat, periódusokat a gazdálkodás szerkezetében (a 19. századi végén fellépő filoxéravész és az azt követő rekonstrukció hatása, két világháború, Trianon, a kollektivizálás, a délszláv háború, Jugoszlávia szétesése, reprivatizációs folyamatok).

A kutatás konkrét eredményeit a 4 év alatt mintegy 40 konferencia-előadásban igyekeztünk a tágabb szakmai közönség számára bemutatni, évi rendszerességgel résztvevői voltunk az Aradi Múzeum által szervezett multietnikus konferenciáknak, a Zentai Városi Múzeum által szervezett néprajzi tanácskozásoknak, a Szegedi Móra Ferenc Múzeum által rendezett „Múzeumi kutatások Csongrád megyében” konferenciasorozatnak, valamint más hazai konferenciáknak. A kutatás záró évében az eredményekről beszámolót tartottunk a Magyar Néprajzi Társaság Anyagi Kultúra Szakosztályának tudományos ülésén (2007. november 28.). A kutatáshoz kapcsolódóan 34 publikáció látott napvilágot, közülük 3 megjelenés alatt, így a projekt eredményeit összefoglaló kötet is.

A nagyrészt alapkutatásnak szánt négy esztendei munka végén egyben az a cél is megfogalmazódott a kutatócsoport tagjaiban, hogy a folyamatok mozgatórugóinak, irányainak feltárását követően további elmélyült kutatás formájában folytatódhassék a jövőben a téma vizsgálata.